

Teză de doctorat

Relațiile româno-britanice în perioada
făuririi statului național român
(1856 – 1866)

REZUMAT

Coordonator,

Prof. univ. dr. Dumitru VITCU

Doctorand,

Adina Lucaci-Diaconiță

Formarea statelor naționale moderne a reprezentat un proces social-politic și economic care a atras atenția cercetării științifice atât în istoriografia românească cât și în cea universală. Viața politică internațională și evenimentele de la mijlocul secolului la XIX-lea din Europa Centrală și de Sud-Est au sporit interesul față de un proces care a provocat transformări fundamentale în evoluția politică a continentului. Mecanismele care au stat la baza apariției statelor naționale în centrul și sud-estul continentului european necesită o înțelegere complexă și trebuie privite în cadrul sistemului politic internațional care funcționa în acea perioadă. Pentru o estimare cât mai exactă a tuturor circumstanțelor în care au demarat procesele de formare a națiunilor moderne trebuie avut în vedere complicatul echilibru politic al marilor puteri ale epocii. Fundalul istoric a fost dat de crearea concernului european, stabilit în urma Congresului de la Viena care a încheiat epopoea napoleoniană, dar și de mutațiile social-politice care au însoțit veacul al XIX-lea. Astfel, nașterea identității naționale la germani, italieni, polonezi, români sau la popoarele balcanice a fost un fenomen complex care a ținut cont de o serie de particularități și de factori profunzi determinați de împrejurări concrete.

Nașterea statului național român a fost doar unul din procesele specifice jumătății secolului naționalităților, intersectat parțial cu celelalte procese similare dar a fost contemporan cu acestea. În delimitarea procesului politic și istoric care a permis apariția statului național la români este necesar să ținem cont de câteva elemente. Principatele dunărene erau de secole intrate sub dominația Imperiului Otoman. Dar Poarta otomană avea mai multe nivele și forme de dominație asupra spațiului său. Astfel, Principatele Române beneficiau de autonomie internă și se bucurau de privilegii pe care nu le aveau alte provincii ale Imperiului Semilunii. În același timp, din a doua jumătate a secolului anterior, ele intraseră în atenția Imperiului Rus care dorea să le încorporeze în drumul său spre strâmtoarele Bosfor și Dardanele. Un protectorat specific a fost impus provinciilor creștine din Imperiul Otoman de către puternicul vecin de la nord care își crease o tradițională politică de influență în regiunea Balcanilor. Însă echilibrul creat de marile puteri după Congresul de la Viena nu permiteau Rusiei țariste să ocupe militar regiunea dunăreană și balcanică. Imperiul Austriac a fost o contrapondere a creșterii puterii Rusiei la gurile Dunării și în Peninsula Balcanică. Și Viena era direct interesată de stăpânirea provinciilor creștine din Imperiul Otoman și s-a opus unei expansiuni rusești în zonă. Mai mult, puterile occidentale, între care Marea Britanie și Franța aveau cel mai greu cuvânt de spus, opunându-se creșterii influenței atât a Austriei cât și a Rusiei în Balcani și spre Constantinopol. Ele au reușit

să impună un echilibru precar în regiune, extrem de sensibil, dar care a asigurat o perioadă de stabilitate și a ajutat la supraviețuirea Imperiului Otoman intrat într-un evident declin. Rivalitatea dintre marile puteri au permis echilibrului european să supraviețuiască în cursul secolului al XIX-lea. După valul revoluționar pașoptist era tot mai evident că Austria nu mai putea face față Rusiei în competiția pentru stăpânirea sud-estului Europei. Amenințată din sud de mișcările naționale italiene și dinspre nord de Prusia, direct interesată în unificarea lumii germane, Austria a căutat să păstreze echilibrul european cu ajutorul Marii Britanii. Și la Londra era evident că apropierea de Austria putea crea o contrapondere expansiunii ruse. Pentru a-și proteja interesele, Marea Britanie dorea prezervarea Imperiului Otoman și ținuturile Imperiului Rus departe de regiunea strâmtorilor și de Constantinopol. Anglia, prin flota sa și mai cu seamă prin Imperiul ei colonial impusese o „pax britanica” pe Glob, interesele ei economice fiind nelimitate. Astfel, de menținerea Imperiului Otoman depindea influența ei în spațiul geopolitic menționat. În acest context, procesul unității românești trebuie înțeles multidimensional, într-un cadru politic internațional complex, care stabilise un echilibru precar, amenințat tot timpul cu distrugerea.

Istoriografia românească din ultimele două decenii a reconsiderat procesul formării statului național ținând cot de aceste contradicții internaționale dar și de o serie de factori social-economici profunzi care au permis rescrierea istoriei românilor. În înțelegerea procesului politic care a favorizat unirea Principatelor Române și nașterea statului național trebuie să ținem cont de principalele forțe politice europene, de contradicțiile dintre acestea și de necesitatea păstrării echilibrului marilor puteri. În lucrarea de față am ținut cont de sistemul politic internațional, de frământările și convulsiile acestuia și de agenda politică internațională a marilor puteri, ca factori determinanți în nașterea statului național român. Am lăsat, așadar, în planul secund procesul afirmării identității naționale și principiile naționalităților care au marcat epoca și au făcut din cauza românească o problemă internațională.

Lucrarea de față este o încercare de a reliefa modul cum a fost rezolvată problema românească devenit o chestiune extrem de complicată pe agenda internațională. De asemenea, am urmărit modul cum a fost statornicită noua ordine europeană după Războiul Crimeei și Congresul de pace de la Paris. Nu în ultimul rând, am scos în evidență un capitol din istoria diplomației românești extrem de interesant și maniera deosebit de pragmatică prin care diplomații români ai timpului au înțeles contradicțiile internaționale și modul cum le-au folosit în

slujba interesului național. În lipsa unui studiu monografic care să trateze poziția Marii Britanii față de unirea Principatelor Române și nașterea statului național român am utilizat informațiile din diverse lucrări generale sau studii de specialitate despre raporturile anglo-române din anii 1856-1866, foarte consistente. Față de raporturile cu alte state, ies în evidență rolul și importanța acestor relații în desfășurarea evenimentelor istorice decisive care au dus la nașterea și formarea statului român. Relațiile dintre Marea Britanie și Principatele Române, deși nu sunt atât de bogate în tradiții, s-au bucurat de atenția și interesul multor istorici care le-au analizat și prezentat din unghiuri de vedere diverse. Secolul al XIX-lea, când interesele Franței au adus-o de partea românilor, a constituit un subiect predilect de cercetare, evidențiindu-se rolul Parisului în lupta românilor pentru emanciparea națională, pentru modernizare, în formarea unui spirit modern în politică și cultură. Dar Anglia a fost tratată de pe poziții diferite, de multe ori punctele de vedere istoriografice necăzând la un numitor comun. Care a fost poziția Angliei în procesul unității românești? ce interese apăra Londra în regiune? în ce măsură Anglia era interesată de statul român? sunt întrebările care necesită un răspuns.

La mijlocul veacului al XIX-lea Marea Britanie a reușit să impună pe plan mondial o „pax britanica” prin care a dominat raporturile politice internaționale. Emergența economică prin care a devenit „atelier al lumii”, relațiile comerciale planetare, supremația navală și rolul ei de decident politic nelimitat au făcut din Imperiul britanic un hegemon mondial. Prin statutul ei, Marea Britanie devenise un actor de prim rang atât în relațiile internaționale cât și politica internațională. Promotoare a liberalismului economic și politic, Anglia era un model al democrației parlamentare și al constituționalismului. Scopul ei era de a extinde influența economică și politică pe întreaga planetă iar pentru a-și facilita dezvoltarea urmărea păstrarea unui echilibru între marile puteri europene. Ea a reușit să păstreze ceilalți concurenți europene în afara problemelor coloniale dar era direct interesată în prezervarea concernului european care să nu permită unei singure puteri să domine bătrânul continent. Astfel, la jumătatea secolului la XIX-lea, Londra a văzut în Rusia un adversar de temut și a căutat, prin toate mijloacele, să o țină la distanță de spațiile geopolitice unde avea interese nelimitate. Cum își propunea să-și păstreze influența în zona sud-est europeană, Anglia a intrat pe piața Imperiului Otoman ca un partener important. De aceea dorea să păstreze integritatea Imperiului sultanilor direct amenințat de expansiunea rusă. „Anglia singură nu-și poate atinge obiectivele pe Continent; trebuie să aibă aliați, ca instrumente cu care să acționeze”, susținea unul din cei mai importanți politicieni

britanici Henry John Temple, viconte Palmerston¹. În fapt, ea căuta să-și asigure aliați în păstrarea echilibrului, fără să se angajeze prea mult față de nici o tabără. În acest context, Principatele Române erau percepute ca provincii foarte importante în stăvilirea expansiunii ruse și crearea echilibrului european. Cum ele erau dependente de Poarta otomană, politica dusă de Foreign Office era să le păstreze în sfera de influență turcească și să le transforme într-o barieră în calea ofensivei rusești.

În acest context, problema Principatelor a devenit una internațională iar dezideratele românești veneau în contradicție cu interesele britanice. Unirea Principatelor și formarea statului național român se lovea de politica Marii Britanii care căuta menținerea echilibrului european și a securității Imperiului Otoman. Deoarece nu și-a exprimat niciodată un punct de vedere clar și nu a avut o poziție liniară în problema românească, rolul Marii Britanii în procesul unirii a rămas neclar. Istoricii români s-au grăbit să o așeze alături de statele care se opuneau unirii Principatelor. Istoriografia românească a fost multă vreme de părere că rolul Franței lui Napoleon al III-lea a fost decisiv în formarea statului român și nu au acordat politicii Angliei atenția necesară. Obiectivul general al lucrării noastre este de a arăta care a fost poziția Angliei în acest proces, cum l-a modelat și ce rol l-au avut oamenii politici britanici în realizarea dezideratului național român. De aceea am adus la lumină atât rolul unor mari politicieni britanici de talia lorzilor Clarendon, Russel și mai ales inegalabilul Palmerston dar și activitatea diplomaților britanici acreditați în Imperiul Otoman sau în Principate. Pentru o mai bună înțelegere am căutat să reliefăm ce interese globale și regionale urmărea Anglia și în ce manieră au influențat acestea procesul politic demarat de români.

Lucrarea de față are trei capitole. Primul capitol- *Atitudinea Marii Britanii față de Unirea Principatelor Române* are următoarele subcapitole: *Preliminarii, Poziția Angliei față de Principatele Române în timpul Congresului de Pace de la Paris, Poziția Marii Britanii față de lupta pentru Unire, Marea Britanie și Conferința de la Paris.*

Capitolul II- *Recunoașterea internațională a Unirii și poziția Marii Britanii* are următoarele subcapitole: *Dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, Lupta internațională pentru recunoașterea dublei alegeri, Activitatea diplomaților englezi în Principatele Unite, Recunoașterea internațională a Unirii.*

---

¹ Henry Kissinger, *Diplomația*, București, Editura All, 2000, p.84.

Si capitolul III- Relații anglo-române în vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza 1862-1866 are următoarele subcapitole: *Marea Britanie și dificultățile internaționale ale domniei lui Alexandru Ioan Cuza, Actul de la 2 mai 1864 și poziția marilor puteri, Relații economice anglo-române, Marea Britanie și sfârșitul domniei lui Alexandru Ioan Cuza.*

Lucrarea mai cuprinde concluzii și bibliografie.

În prima parte a lucrării am analizat cadrul general european din anii 1856-1858 și poziția Marii Britanii față de cauza națională a românilor în noul context politic internațional creat după Războiul Crimeei și Congresul de la Paris. Am urmărit limpezirea locului pe care Anglia l-a ocupat în modernizarea Principatelor și modul cum diplomația britanică s-a implicat în asigurarea securității acestora, ca parte a Imperiului Otoman. Deși în diversele lucrări de specialitate este bine reliefată poziția echivocă a Angliei față de activitatea Divanurilor ad-hoc, am încercat să aducem la lumină faptul că în diplomația engleză exista o continuitate indiferent dacă politicienii care o duceau erau schimbați conform principiilor constituționale ale Marii Britanii. Pentru Anglia nu era caracteristic ca un politician să aibă decizia nelimitată și pe termen lung, cum o făcuse Metternich în Imperiul Austria sau cum o făcea Napoleon al III-lea sau țarul Nicolae I în statele lor. Dar este o trăsătură a civilizației politice engleze ca toate cabinetele să aibă aceeași constanță în supravegherea intereselor externe. Totodată, am urmărit activitatea diplomației britanice în rezolvarea chestiunii românești în cadrul Conferinței de la Paris și poziția sa în problema unirii. De câteva pagini speciale beneficiază Dumitru Brătianu, în calitate sa de prim agent diplomatic al românilor în Anglia².

Al doilea mare capitol al lucrării urmărește modul cum a evoluat poziția Foreign Office-ului în anii 1859-1861. Dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza a impus diplomației britanice să ia o poziție fermă, fie alături de puterile antiunioniste între care era aliatului ei, Turcia, fie alături de cele unioniste, între care se găsea adversarul ei, Rusia. Am căutat să explicăm paradoxurile politicii externe britanice care în acel moment s-a alăturat taberei unioniste. Nu lipsită de importanță a fost moderația cu care a tratat toate aspectele de politică externă domnitorul Alexandru Ioan Cuza și misiunea diplomatică a lui Vasile Alecsandri la Londra, care au garantat succesul cauzei românești. Am acordat o atenție specială rolului pe care l-a avut Marea Britanie

---

² Adina Lucaci-Diaconiță, *Activitatea diplomatică a lui Dumitru Brătianu în Marea Britanie*, în vol. *Crezul istoriei. In Honorem prof. univ. dr. Mihai Iacobescu la 75 de ani*, coord. Șetfan Purici, Dumitru Vitcu, Iași, Editura Junimea, 2013, pp.313-324.

în recunoașterea dublei alegeri. În același timp, în relațiile anglo-române din timpul luptei pentru recunoașterea internațională a dublei alegeri și a unirii depline un rol important l-au avut diplomații englezi acreditați în Principate. Aceștia au avut o activitate intensă, fiind aplecați asupra tuturor aspectelor care priveau evoluția internă a Principatelor în anii luptei pentru recunoașterea Unirii. Rolul lor în edificarea Foreign Office-ului față de cauza națională a românilor rămâne extrem de important. Am acordat atenție și activității ambasadurului Marii Britanii la Constantinopol, Henry Bulwer, a cărui atitudine este dificil de surprins.

Ultimul capitol tratează dificultățile externe cu care s-a confruntat Alexandru Ioan Cuza în ultimii ani ai domniei dar și modul cum evenimentelor politice interne au complicat agenda internațională. Problema armelor destinate Serbiei, insurecția națională a polonezilor care au tranzitat Principatele, problema secularizării averilor mănăstirești, sau reformele inițiate de domnitor au complicat situația României. Astfel că am urmărit care a fost atitudinea Angliei în aceste chestiuni și ce rol l-a jucat diplomația britanică în rezolvarea lor pe cale pașnică. Un subcapitol aparte, tratează o problemă puțin analizată în istoriografia noastră și anume cum s-au pretat interesele comerciale și financiare britanice la gurile Dunării cu nevoia Principatelor Unite de dezvoltare economică, într-o arenă internațională complicată. Nu ne-a scăpat din vedere curajosul act de la 2 mai 1864. În final am căutat să analizez și motivele care au îndemnat Anglia să susțină, în cele din urmă, toate dezideratele românilor, mergând până la a nu face opoziție venirii unui prinț străin pe tronul Principatelor Unite.

Scopul general al acestui demers științific a fost acela de a creiona dintr-o perspectivă multiplă poziția Marii Britanii în problema Principatelor Române pentru un interstițiu de 10 ani care s-a dovedit fundamental în istoria românilor. Am avut în vedere până la ce punct a ajuns istoriografia românească sub acest aspect și am încercat să aducem o interpretare nuanțată în privința diferitelor aspecte incluse în tematica și cuprinsul lucrării. Am avut în vedere modul cum a abordat problema românească diplomația engleză ținând cont de dese schimbări de mesaj ale guvernelor de la Londra, am căutat să evaluăm oscilațiile politicii Marii Britanii și modul cum au influențat desfășurarea evenimentelor din Principate, să stabilim care a fost natura raporturilor politice, diplomatice sau economice pe parcursul domniei lui Alexandru Ioan Cuza și să reconsiderăm poziția, locul și rolul Marii Britanii în procesul de formare a statului național modern român. Lucrarea noastră se dorește a fi o sinteză multilaterală a poziției Marii Britanii

față de formarea statului național român în perioada 1856-1866. Pe baza suportului documentar și bibliografic variat am încercat să reluăm o serie de interpretări asupra unor evenimente descrise de noi și să aducem propria contribuție la cunoașterea temei propuse.

Până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, relațiile internaționale, componentă fundamentală a istoriografiei românești actuale, nu au constituit în cadrul acesteia o preocupare distinctă. Ele au fost înglobate, cu unele excepții mai puțin semnificative, în prezentarea generală a evenimentelor. La cumpăna secolelor XIX și XX, prin specializarea și sistematizarea propuse de curentul pozitivismului a apărut și o delimitare în acest domeniu. Ea se datorează istoricului A.D. Xenopol care spunea că „istoria particulară a statelor nu urmează legi proprii, ci este determinată de interferența intereselor diferitelor țări”³. Istoriografia relațiilor internaționale ale României a cunoscut desăvârșirea pe parcursul secolului al XX-lea, ceea ce este vizibil prin numărul mare de lucrări, studii și articole. În ceea ce privește istoriografia relațiilor anglo-române și ea a beneficiat de atenția specialiștilor. Iar perioada formării național-statale a României s-a bucurat de evaluarea istoriografiei atât în Marea Britanie cât și în România. Referiri la nașterea diplomației românești în perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza se găsesc de asemenea în nenumărate lucrări. Dar nu există o monografie, din câte știm noi, care să evalueze activitatea diplomației Marii Britanii și poziția acesteia față de formarea statului național român și eforturilor duse de diplomația românească pentru a obține acordul Londrei în procesul politic demarat de români.

Istoriografia românească a consacrat luptei pentru Unirea Principatelor și domniei lui Alexandru Ioan Cuza pagini numeroase. Încă de la finele secolului la XIX-lea au apărut studii remarcabile și analize substanțiale ale evenimentelor din anii Unirii. Cu trecerea timpului, generații de istorici și-au adus aportul la studierea temei cu contribuții valoroase. Numărul mare de lucrări asupra temei ar putea da senzația că este dificil de îmbogățit cunoașterea istorică în această direcție. Nici cercetările privind contextul internațional și rolul marilor puteri la realizarea statului național român nu sunt noi. Dar contribuția Marii Britanii la Unirea Principatelor și la recunoașterea unirii depline a fost analizată parțial, fără să se ajungă la o concluzie unanim acceptată. Poziția Angliei în problema românească a fost echivocă și a creat

---

³ Vasile Cristian, *Relațiile internaționale în istoriografia română*, în „Anuarul Institutului de Istorie, A.D. Xenopol”, Iași, 1996, p.37.

controverse. Desele schimbări de atitudine i-au contrariat pe istoricii temei. Bibliografia temei este extrem de variată. Lupta pentru unire și domnia lui Alexandru Ioan Cuza a fost tratată pe larg în numeroase lucrări. Au fost aduse contribuții valoroase privind poziția Franței, a Rusiei, chiar a Belgiei la Unirea Principatelor și a luptei pentru recunoașterea internațională a acesteia. Din păcate, problema atitudinii Marii Britanii față de Unire și față de domnia lui Cuza a fost tratată mai puțin de către istoricii români. Primele încercări de analiză a Unirii în contextul internațional al epocii sale le datorăm lui A.D. Xenopol⁴. El a analizat în sens larg atitudinea Angliei pe care a calificat-o în general ca fiind ostilă cauzei naționale românești. Perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza a fost în atenția preocupărilor istoricilor pe întreaga perioadă a secolului XX. Pentru analiza domniei lui Alexandru Ioan Cuza, în cadrul căreia studierea relațiilor româno-engleze s-a dovedit a fi foarte interesantă dar și dificil de concluzionat, datorită caracterului complex, ne-au venit în ajutor o serie de lucrări. Între ele se numără și unele lucrări mai vechi, fără să-și piardă valoarea, cum sunt cele ale diplomatului Raoul V. Bossy⁵. El aduce la lumină o serie de mărturii despre atitudinea politicianilor și diplomaților englezi care pun cercetarea într-o ipostază nouă, lăsând să se înțeleagă caracterul diplomației engleze și a poziției sale în arena internațională. Scrisă în aceeași perioadă este și lucrarea lui Constantin C. Giurescu⁶, cu o mare bogăție de amănunte și într-un spirit științific, care, de asemenea, a ajutat la clarificarea esenței relațiilor domnitorului cu Anglia, relații care au cunoscut o evoluție interesantă, de la sprijinul deschis la abandon total la sfârșitul domniei lui Cuza. Cea mai elaborată și mai documentată lucrare despre relațiile internaționale ale României cu marile puteri europene, pentru perioada în discuție aparține lui Nicolae Corivan⁷. El a fost unul din cei mai competenți istorici ai acestei perioade, delimitată cronologic prin două momente de însemnătate cardinală pentru istoria națională: Unirea și Independența. Alături de lucrarea citată am utilizat și

---

⁴ A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. XII, *Revoluția de la 1848 și Unirea 1848-1859*, Iași, Editura Librăriei Școalelor Frații Șaraga, 1896 vezi și Idem, *Domnia lui Cuza Vodă*, ediție populară, vol. I, Iași, 1912.

⁵ R. V. Bossy, *Agenția diplomatică a României la Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza Vodă*, București, Editura Cartea Românească, 1931, vezi și Idem, *L'Autriche et les Principautés-Unies*, București, 1938.

⁶ Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, Editura Științifică, 1970.

⁷ N. Corivan, *Relațiile diplomatice ale României de la 1859 la 1877*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.

o serie de articole de specialitate care tratează diferite episoade ale raporturilor Principatelor Unite cu marile puteri⁸ sau rolul unor personalități la nașterea diplomației românești moderne⁹.

Un alt istoric de marcă specializat pe această perioadă este academicianul Dan Berindei. Din numeroasele studii și articole publicate în lucrări de specialitate am folosit contribuțiile sale la nașterea diplomației românești¹⁰. Academicianul este primul care privește nuanțat începuturile relațiilor dintre Principate în epoca Unirii și Marea Britanie. Revenind asupra cercetărilor sale Dan Berindei ajunge la concluzia că Anglia nu a fost constant ostilă, ba în anumite momente s-a plasat de partea românilor. Ceea ce este important în politica Marii Britanii nu a fost perseverența cu care a susținut Imperiul Otoman în calea expansiunii ruse ci că marea putere de pe Tamisa a fost de partea cauzei naționale a românilor tocmai în momentele decisive. Academicianul român a tratat toate marile puteri în numeroasele sale lucrări și a sesizat că Anglia s-a poziționat mai degrabă într-o postură de intermediar între statele antiunioniste și cele favorabile unirii românilor. Esențiale pentru înțelegerea evenimentelor istorice din același interval sunt și lucrările lui Leonid Boicu¹¹, care adâncesc cunoașterea problemei. El a tratat cu mare atenție atitudinea diplomației engleze și jocul politic din arena internațională. Istoricul Leonid Boicu a ajuns la concluzia că multe de acțiunile Angliei au avut efecte pozitive asupra procesului desăvârșirii statului național român. La fel de prolific a fost și academicianul Gheorghe Platon¹² care a subliniat rolul diplomaților și politicianilor români care au sesizat

---

⁸ Idem, *Politica externă a lui Alexandru Ioan Cuza*, în „Danubius”, Galați, nr. 1972-1973;

⁹ Idem, *Walewski, Napoleon al III-lea și Al. I. Cuza*, în „Cercetări istorice”, IX, nr. 3, Iași, 1993;

¹⁰ Dan Berindei, *Diplomația românească în epoca modernă. De la începuturi la proclamarea independenței de stat*, București, Editura Albatros, 1995; vezi și Idem, *Epoca unirii*, Editura Academiei Române, București, 1979; Idem, *Politică externă și diplomați la începuturile României moderne*, București, Editura Mica Valahie, 2011.

¹¹ Leonid Boicu, *Din istoria diplomației europene. Anul 1859 la români*, Iași, Institutul European, 1996; vezi și Idem, *Diplomația europeană și cauza română, 1856-1859*, Iași, Editura Junimea, 1978.

¹² Gheorghe Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. V, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, Idem, *Diplomația europeană și unirea Principatelor Române. O încercare de reevaluare*, în „Vârstele Unirii. De la conștiința etnică la unitatea națională”, volum coord. de Dumitru Ivănescu, Cătălin Turliuc, Florin Cântec, Iași, Editura Academică „A.D. Xenopol”, 2001, Idem, Idem, *Ecoul internațional al Unirii Principatelor în „Cuza Vodă în memoriam”*, Editura Junimea, Iași, 1973, Idem, *Lupta românilor pentru unitate națională (1855-1859)*, Iași, Editura Junimea, 1974.

contradicțiile dintre marile puteri. Cu largi referiri la contextul internațional dar cu informații extrem de utile demersului nostru au fost și lucrările istoricului ieșean Dumitru Ivănescu¹³. De un real folos a fost și lucrarea profesorului universitar Dumitru Vitcu¹⁴, care completează atmosfera epocii, printr-o contribuție semnificativă la cunoașterea tuturor activității diplomaților epocii. Deși mai generale exegezele lui Gheorghe Cliveti¹⁵ sau Irina Rădulescu-Valasoglu¹⁶, sunt definatorii pentru înțelegerea contextului internațional al epocii. În creionarea atmosferei în care au acționat diplomații români de mare folos au fost lucrările istoricului Anastasie Iordache¹⁷ care a analizat activitatea politică și diplomatică a lui Dumitru Brătianu sau a fraților Golescu pentru realizarea Unirii.

Cea mai amplă contribuție la cunoașterea relațiilor româno-britanice în epoca modernă a adus-o cercetătoarea Beatrice Marineascu¹⁸, care s-a aplecat direct asupra subiectului. Investigațiile sale asupra raporturilor economice sau a rolului unor personalități engleze în

---

¹³ Dumitru Ivănescu, *De la revoluția pașoptistă la întregirea națională*, Iași, Editura Junimea, 2004. Idem, *Diplomați străini despre Alexandru Ioan Cuza și Unirea Principatelor*, în „Românii în Istoria Universală, vol. III, coord. I. Agrigoroaei, Gh. Buzatu, V. Cristian, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1988, Idem, *Napoleon al III-lea și constituirea statului național român*, în „***Congresul de la Pace de la Paris (1856). Prefaceri europene, implicații românești”, volum editat de Dumitru Ivănescu și Dumitru Vitcu, Iași, Editura Junimea, 2006.

¹⁴ Dumitru Vitcu, *Diplomații Unirii*, Editura Academiei, București, 1979;

¹⁵ Gheorghe Cliveti, *România și Puterile Garante (1856-1878)*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1988, vezi și Idem, *România și crizele internaționale (1853-1913)*, Iași, Editura AXIS, 1997.

¹⁶ Irina Rădulescu-Valasoglu, *Al. I. Cuza și politica europeană*, București, Editura Academiei Române, București, 1974.

¹⁷ Anastasie Iordache, *Dumitru Brătianu. Diplomatul, doctrinarul liberal și omul politic*, București, Editura Paideia, 2003, vezi și Idem, *Goleștii. Locul și rolul lor în istoria României*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.

¹⁸ Beatrice, Marineascu, *Poziția Marii Britanii față de dubla alegere a domnitorului Cuza și față de unirea politico-administrativă a Principatelor Române (1859-1861)*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. V, București, Editura Academiei, 1975; Eadem, *Romanian-British Political Relations 1848-1877*, București, Editura Academiei, 1983. Beatrice Marineascu, Valeriu Stan, *Diplomatul Sir Henry Bulwer și Adunările ad-hoc*, în „Unirea Principatelor și puterile europene”, București, Editura Academiei, 1984; Beatrice Marineascu, *Economic relations between the Romanian Principalities and Great Britain (1848-1859)*, în “Revue Roumaine d’Histoire, tom III, 1969; Beatrice Marineascu, Gabriela Wagner, Gabriela, *The Union of Romanian Principalities in the concerns of Stratford Canning as Ambassador in Constantinople. 1853-1848*, în “Revue Roumaine d’Histoire”, tom 2, 1970,

Unirea Principatelor completează în chip fericit analiza noastră. Mai mult, fiind coordonatoarea unor volume de documente, aduce la lumină întreaga paletă a raporturilor dintre Marea Britanie și Principate prin activitatea consulilor englezi acreditați la Iași și București. De asemenea, lucrările semnate de Paul Cernovodeanu contribuie la cunoașterea tematică a raporturilor dintre marea putere din Albion și Principate¹⁹. O lucrare recentă ne-a atras atenția fiind prima monografie a problemei, chiar dacă tratează doar perioada luptei pentru Unire. Cercetătoarea Diana Dumitru²⁰ se remarcă prin obiectivitatea analizei aducând o serie de aspecte noi și revelatorii referitoare la poziția Marii Britanii față de Principate la Congresul de la Paris, față de elaborarea firmanelor de convocare a adunărilor ad-hoc, față de atitudinea Angliei la Osborne și la Conferința de la Paris. Diana Dumitru ajunge la concluzia că, în ciuda contradicțiilor din declarațiile oamenilor politici și a diplomaților britanici, Anglia nu ne-a fost ostilă în lupta pentru Unirea Principatelor. Și alți cercetători și-au adus contribuția la cunoașterea epocii Unirii, al lupta pentru recunoașterea internațională a acesteia, al personalitățile care l-au secondat pe Alexandru Ioan Cuza și la rolul lor în nașterea României. Între aceste contribuții mai vechi sau mai noi, studiile și lucrările lui Dan Bogdan²¹, Pericle Marinescu²², Vasile Netea²³, C.G. Nicolescu²⁴ au reprezentat un adjuvant la conturarea biografiilor unor personalități care s-au dovedit hotărâtoarea prin activitatea lor la apropierea anglo-română în perioada analizată. Am avut în atenție și o serie de contribuții aparținând cercetătorilor străini care întregesc atmosfera prin informații culese în arhive străine. Istoricul englez Harold Temperley²⁵ beneficiază de documentele diplomației britanice și consideră că punctul de vedere oficial al Londrei în

---

19. Paul Cernovodeanu, *Relațiile comerciale româno-engleze în contextul politicii orientale a Marii Britanii*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986 vezi și Idem, *Inițiative românești de redobândire a Basarabiei în perioada Războiului Crimeei (1854-1865)*, în „Revista istorică”, tom III, nr.1-2, 1992.

²⁰ Diana Dumitru, *Marea Britanie și Unirea Principatelor Române (1856-1859)*, Chișinău, Editura Pontos, 2010.

²¹ Dan Bogdan, *Pe urmele lui Ion Ghica*, București, Editura Sport Turism, 1987.

²² Pericle Marinescu, *Costache Negri*, București, Editura Tineretului, 1966.

²³ Vasile Netea, *C.A. Rosetti*, București, Editura Științifică, 1970.

²⁴ G.C. Nicolescu, G.C., *Viața lui Vasile Alecsandri*, București, Editura pentru Literatură, 1965.

²⁵ Harold Temperley, *The Last Phase of Stratford de Redcliffe, 1855-1858*, în „The English Historical Review, vol. 47, no. 186/ aprilie 1932, Idem, *The union of Roumania in the private letters of Palmerston, Clarendon and Cowley, 1855-1857*, în „Revue historique du Sud-est Européen”, 1937, nr.7-9.

problema Principatelor a avut de suferit datorită inconsecvenței ambadorului Stratford de Redcliffe. Lucrarea profesorului american T.W. Riker²⁶ a rămas până astăzi o referință în studierea problemei. Bazat pe rapoartele diplomatice ale vremii, studiul lui Riker, analizează problema formării statului național ca pe o problemă internațională. Aceeași remarcă se poate face și pentru lucrarea istoricului american Gerald J. Bobango, care are și o serie de surse românești²⁷. Nu în ultimul rând pentru istoria relațiilor internaționale și pentru evoluția chestiunii orientale ne-a fost de folos sinteza semnată de M.S. Anderson²⁸. Aceasta reprezintă doar o enumerare sumară a unor autori care s-au aplecat asupra studiului relațiilor anglo-române. Lor li se adaugă și alte contribuții, aparținând unor istorici importanți cu ajutorul cărora am încercat o analiză a originii, motivelor și evoluției situației internaționale, în cadrul mai larg la relațiilor dintre ele în perioada 1856-1866. De exemplu, opera lui Henry Kissinger²⁹ rămâne de referință pentru înțelegerea raporturilor politice internaționale din epocă și a diplomaților englezi, între care se remarcă lordul Palmerston. Dar în istoriografia străină nu există o lucrare care să fie dedicată strict raporturilor dintre Marea Britanie și Principatele Române pentru acea epocă.

În cercetarea științifică deosebit de valoroase sunt colecțiile de documente a căror exploatare ne oferă posibilitatea să înțelegem exact stările de spirit și atmosfera epocii. Două mari colecții de documente conțin informații de interes pentru cercetarea activității diplomaților englezi acreditați în Principate și a oamenilor politici puși în slujba cauzei naționale. Corespondența diplomatică întreținută de consulii britanici cu ambadorii de la Constantinopol și cu Foreign Office constituie o sursă de primă mărime și de o importanță incontestabilă în analiza deciziilor politice luate de Marea Britanie în problema românească. Colecția intitulată *Acte și documente relative la Istoria Renascerii României*, publicată la sfârșitul secolului al XIX-lea în mai multe tomuri, coordonată de D.A. Sturdza conține documentele diplomatice ale reprezentanților marilor puteri între care se regăsesc și materiale emise de diplomații și politicienii englezi. Ele sunt importante pentru cercetarea noastră deoarece scot în evidență

---

²⁶ T.W. Riker, *Cu s-a înfăptuit România. Studiul unei probleme internaționale, 1859-1866*, Editura Alfa, Iași, 2000.

²⁷ Gerald J. Bobango, *The Emergence of the Romanian National State*, New York, Columbia University Press, 1979.

²⁸ M.S. Anderson, *The Eastern Question 1774-1923. A Study of International Relations*, New York, St. Martin's press, 1966.

²⁹ Henry Kissinger, *op. cit.*

raporturile dintre marile puteri și actele care au stat la baza deciziilor luate de politicienii britanici. Colecția Sturdza este importantă și prin diversele acte și documente ale conferințelor internaționale care s-au ținut în problema românească întregind cunoașterea temei noastre. Colecția *Documente privind Unirea Principatelor*, au reprezentat sursa cea mai importantă în analiza deciziilor politice care au premers Unirea Principatelor. Corespondența diplomatică engleză, publicată în volumul al VII-lea³⁰ cuprinde rapoarte și note din arhivele diplomatice engleze prezentând un interes deosebit în investigația noastră. Din analiza instrucțiunilor venite de la Ministerul de Externe de la Londra pentru ambasadorul britanic Stratford Canning de Redcliffe, reprezentantul Angliei în Comisia Europeană, sir William Henry Earle Lytton baron Dalling and Bulwer și pe adresa consulilor din Principate se poate observa care a fost poziția guvernului britanic în problema românească și cum a evoluat aceasta în funcție de desfășurarea evenimentelor care au pregătit Unirea. Pentru înțelegerea raporturilor dintre Marea Britanie și Principatele Unite o contribuție extrem de valoroasă este colecția de documente coordonată de Beatrice Marinescu și Valeriu Stan³¹. Indispensabilă oricărei cercetări în domeniul relațiilor anglo-române în primii ani ai domniei lui Alexandru Ioan Cuza, colecția cuprinde peste 400 de documente ale diplomației britanice. Majoritatea scot în evidență activitatea consulilor Angliei la București și Iași, relațiile lor cu domnitorul și personalitățile de prim rang ale Principatelor, poziția lor față de evenimentele de aici și modul cum au acționat în susținerea punctului de vedere al Londrei în problema dublei alegeri și a recunoașterii Unirii. Colecția este valoroasă și pentru analiza modului cum a văzut diplomația Angliei problema românească în complicatul tablou politic internațional. Investigația noastră a fost facilitată și de o altă colecție de documente din care am extras actele referitoare la activitatea diplomaților englezi³².

---

³⁰ *** *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VII, *Corespondență diplomatică engleză (1856-1859)*, ediție de Valentina Costake, Beatrice Marinescu, Valerian Stan, București, Editura Academiei, 1984.

³¹ *** *Documente externe privitoare la domnia lui Alexandru Ioan Cuza. Corespondență diplomatică engleză*, vol. I (1859-1862), ediție de Beatrice Marinescu și Valeriu Stan, București, Editura Academiei Române, 2001.

³² *** *Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană. Documente externe*, ediție de Ion Ardeleanu, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.

În ceea ce privește corespondența dintre Alexandru Ioan Cuza și oamenii politici români angrenați în lupta pentru cauza națională deosebit de utile au fost volumele de documente redactate de diplomații Unirii acreditați în capitalele străine sau trimiși cu misiuni diplomatice în străinătate. Scrisorile adresate de Costache Negri domnitorului după ediția din 1978³³ și cele adresate de domnitor lui Negri, care nu se regăsesc în primul volum³⁴, edițiile operei lui Vasile Alecsandri³⁵ sau ale lui Ion Ghica³⁶ au constituit un suport documentar valoros.

Am întregit cercetarea noastră cu o serie de informații din presa vremii. Gazetele românești „Conștiința națională”, „Opiniunea Națională”, „Regenerațiunea” și „Unirea” apărute la București, „Tribuna română” de la Iași sau „Mercuriu”, publicat la Galați, au constituit o importantă sursă pentru reliefarea contextului și atmosferei epocii prin textele, informațiile, datele și comentariile de natură politică, doctrinară, economică, socială, culturală referitoare la Anglia și la poziția sa de mare putere. Nu în ultimul rând „Monitorul. Jurnal oficial al Principatelor Române Unite” ne-a oferit informații despre actele oficiale ale domnitorului Alexandru Ioan Cuza contribuind, la rândul lor, la investigația noastră.

Am lăsat la final câteva precizări metodologice. Am ales ca segment temporal perioada de 10 ani de la Congresul de la Paris care a pus capăt Războiului Crimeii și până la abdicarea forțată a lui Alexandru Ioan Cuza, chiar dacă, pe alocuri am depășit aceste bariere cronologice. Cele două momente ni se par semnificative. Anul Congresului de la Paris a marcat începutul procesului formării statului național iar anul 1866 a reprezentat îndeplinirea unui mare deziderat al generației care a format statul român, anume aducerea prințului străin. Acest deceniu a fost împărțit după alte momente de referință, și anume anul 1859, ca an al dublei alegeri, respectiv

---

³³ Costache Negri, *Scrisori social-politice*, ediție de Emil Boldan, București, Editura Politică, 1978.

³⁴ *** *Alexandru Ioan Cuza și Costache Negri. – Corespondență – Documente literare*, ediție de Emil Boldan, București, Editura Minerva, 1980.

³⁵ V. Alecsandri, *Călătorii, misiuni diplomatice*, ediția a III-a, Craiova, Editura Scrisul românesc, f.a.; Idem, *Opere VIII, Corespondență 1834-1860*, ediție de Marta Anineanu, București, Editura Minerva, 1981; Idem, *Scrisori, Însemnări. Studii și documente*, ediție de Marta Anineanu, București, Editura pentru Literatură, 1964.

³⁶ Ghica, Ion, *Opere IV-V*, ediție de Ion Roman, București, Editura Minerva, 1985, 1988; Idem, *Scrisori alese*, prefață și note de Constantin Măciucă, București, Editura Tineretului, 1959.

1862, ca an al desăvârșirii Unirii. Datorită diferențelor de la calendarul iulian, existent în epocă, la cel gregorian de azi, în lucrare am preferat să folosim cea de a doua datare pentru a nu îngreuna cronologia faptelor. Din punct de vedere spațial am depășit limitele geografice ale Principatelor sau al unor linii drepte de la București și Iași la Londra, ținând cont de faptul că multe decizii privind desăvârșirea statului național s-au luat în alte locuri: la Constantinopol, Paris, în Imperiul Rus sau Imperiul Austriac. Cercetarea a fost corelată cu evoluția evenimentelor în plan internațional dar ținând cont de poziția geografică a Principatelor și a vecinilor. Am ținut cont de asemenea, de particularizarea situației Principatelor ca provincii ale Imperiului Otoman cu un statut special, ceea ce a creat probabil multe confuzii atât la Londra cât și în celelalte capitale ale marilor puteri din epocă. În același timp, nu am intrat în detaliile politicii interne decât în rare ocazii și doar pentru a explica contextul care a oferit Marii Britanii ocazia să-și manifeste atitudinile. Trebuie menționat că am folosit de cele mai multe ori, inclusiv în titluri, termenul de Marea Britanie, dar pentru evitarea unor repetiții deranjante am utilizat și formule ca Anglia, metropola de pe Tamisa sau Foreign Office, referindu-mă la același decident politic. De asemenea, am preferat varianta Principatele Române sau Principatele Unite, uzitând termenul de România doar neoficial și numai după ce acesta a intrat în conștiința internațională.

Lucrarea de față își dorește a fi o contribuție la cunoașterea unuia din cele mai importante episoade din istoria românească privită din perspectiva raporturilor internaționale care a preocupat atât istoria politică cât și istoria diplomației europene.

Bibliografie

Izvoare

[1] *** *Acte și documente relative la Istoria Resnascerii României, de Ghenadi Petrescu, D.A. Sturdza, D.C. Sturdza*, vol. II, Tipografia Carol Söbl, str. Doamnei 14, 1888.

[2] *** *Acte și documente relative la Istoria Renascerei României publicate de D.A. Sturdza și J.J. Skupiewski*, vol. III, București, 1889.

- [3] *** *Acte și documente relative la Istoria Renascerei României publicate de Ghenadie Petrescu, D.A. Sturdza și D.C. Sturdza*, vol. IV, București, 1894.
- [4] *** *Acte și documente relative la Istoria Renascerei României publicate de D.A. Sturdza și J.J. Skupiewski*, vol. V, București, 1894.
- [5] *** *Acte și documente relative la Istoria Renascerei României*, vol. V, Partea I *Divanul ad-hoc la Moldovei din 1857*, București, 1896.
- [6] *** *Acte și documente relative la Istoria Renascerei României publicate de D.A. Sturdza și J.J. Skupiewski* vol. VIII, București, 1900.
- [7] Alecsandri, V., *Călătorii, misiuni diplomatice*, ediția a III-a, Craiova, Editura Scrisul românesc, f.a.
- [8] Alecsandri, V., *Opere VIII, Corespondență 1834-1860*, ediție de Marta Anineanu, București, Editura Minerva, 1981.
- [9] Idem, *Istoria misiilor mele politice*, București, Editura Gramar, 2001
- [10] Idem, *Scrisori, Însemnări. Studii și documente*, ediție de Marta Anineanu, București, Editura pentru Literatură, 1964.
- [11] *** *Alexandru Ioan Cuza și Costache Negri. – Corespondență – Documente literare*, ediție de Emil Boldan, București, Editura Minerva, 1980.
- [12] Bodea, Cornelia, *Corespondență politică (1855-1859)*, București, Editura Academiei, 1963.
- [13] *** *Documente externe privitoare la domnia lui Alexandru Ioan Cuza. Corespondență diplomatică engleză*, vol. I (1859-1862), ediție de Beatrice Marinescu și Valeriu Stan, București, Editura Academiei Române, 2001.
- [14] *** *Documente privind istoria modernă și contemporană a României*, coord. Gheorghe Sbârnă, Ion Stanciu, Silviu Miloșiu, Iulian Oncescu, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2006.
- [15] *** *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. II,
- [16] *** *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. III (*corespondență politică 1855-1859*) culegerea documentelor de Cornelia Bodea, Editura Academiei RPR, București, 1963.
- [17] *** *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VII, *Corespondență diplomatică engleză (1856-1859)*, ediție de Valentina Costake, Beatrice Marinescu, Valerian Stan, București, Editura Academiei, 1984.

- [18] *** *Acte relative la 2 Maiu 1864 publicate de Vasile M. Kogălniceanu*, București, Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, 1894.
- [19] Ghica, Ion, *Opere IV*, ediție de Ion Roman, București, Editura Minerva, 1985.
- [20] Idem, *Opere*, vol. V, ediție de Ion Roman, București, Editura Minerva, 1988.
- [21] Idem, *Scrieri alese*, prefață și note de Constantin Măciucă, București, Editura Tineretului, 1959.
- [22] *** *Independența României în conștiința europeană*, ediție de Corneliu Mihail Lungu, Tudor Bucur, Ioana Alexandra Negreanu, București, Arhivele Naționale ale României, 1997.
- [23] Negri, Costache, *Scrieri social-politice*, ediție de Emil Boldan, București, Editura Politică, 1978.
- [24] *** *Revoluția Română de la 1848 în context european*, ediție de Tudor Bucur, Silvia Palade, Alina Tudor, București, Arhivele Naționale ale României, 1998.
- [25] *** *Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană. Documente externe*, ediție de Ion Ardeleanu, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- [26] *** *Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană. Vol. II, Texte străine*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984

Presă

- [1] „Conștiința națională”, București, 1865.
- [2] „Opiniunea Națională. Ziariu politicu, litterariu și comerciale”, București, 1865.
- [3] „Mercuriu. Diariu communal comerciale și industrial”. Galați, 1864-1866.
- [4] „Monitorul. Jurnal oficial al Principatelor Române Unite”, 1864-1865.
- [5] „Regenerațiunea. Diaru Politicu, Științificu, Litteraru, Commercialu și Industrialu”, București, 1865.
- [6] „Tribuna română”, Iași, 1859-1864.
- [7] „Unirea”. Jurnal politic, comerciale, litterariu, București, 1861-1862.

Instrumente de lucru

- [1] Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României, de la începuturi – 1859 până în zilele noastre – 1995*, București, Editura Machiavelli, 1995.

Lucrări generale

- [1] M.S. Anderson, *The Eastern Question 1774-1923. A Study of International Relations*, New York, St. Martin's press, 1966.
- [2] Alexandre, Philippe; de l'Aulnoit, Béatrix, *Regina Victoria 1819-1901*, Editura Vivaldi, București, 2002
- [3] Berindei, Dan, *Românii și Europa în perioadele premodernă și modernă*, Editura Enciclopedică, 1997.
- [4] Bubczyk, Robert, *A History of Poland in outline*, Lublin, Wzdawnictwo Uniwersytetu Curie-Skłodowskiej, 2001.
- [5] Cliveti, Gheorghe, *România și crizele internaționale (1853-1913)*, AXIS, Iași, 1997.
- [6] Idem, *Concertul European*, Editura Enciclopedică, București, 2006;
- [7] Constantiniu Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers enciclopedic, București, 1997.
- [8] ****Diplomați iluștri*, volumul III, Editura Politică, București, 1973
- [9] Giurescu, C-tin C., Giurescu, Dinu C., *Scurtă istorie a românilor pentru tineret îndeosebi*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977

- [10] Iorga, N., *Opere economice*, ediție de Georgeta Penelea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
- [11] *** *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918*, coord. Paraschiva Căncea, București, Editura Acedmiei, 1983.
- [12] *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom 1, *Constituirea României moderne (1821-1878)*, coord. Dan Berindei, București, Editura Enciclopedică, București, 2003.
- [13] Jelavich, Barbara, *Russia and the formation of the Romanian National State, 1821-1878*, Cambridge University Press, 1984;
- [14] Jelavich, Charles și Barbara, *Formarea statelor naționale balcanice 1804-1920*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 2006.
- [15] Hanioglu, M. Şükrü, *A Brief History of the Late Ottoman Empire*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2008.
- [16] Hitchins, Keith, *România (1774-1866)*, Ed. Humanitas, București, 1996.
- [17] *Istoria Românilor*, vol. VII, tom 1, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 2003.
- [18] Johnston, Paul, *O istorie a evreilor*, București, Editura Hasefer, 2005.
- [19] Kissinger, Henry, *Diplomația*, București, Editura All, 2003.
- [20] Maurois, André, *Istoria Angliei*, ediție de Michel Mohrt, București, Editura Orizonturi, f.a.
- [21] Mureșan, Camil, *Imperiul britanic. Scurtă istorie*, București, Editura Științifică, 1967.
- [22] Mureșan, Camil; Vianu, Alexandru, Păiușan, Robert, *Downing Street 10*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1984.
- [23] Nicolescu, Adrian, *Istoria civilizației britanice*, volumul IV, 1837-1952, Partea I: *Istorie politică, socială și economică*, Institutul European, Iași, 2007.
- [24] *** *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. I, 1859-1917, București, Editura Politică, 1967.
- [25] Platon, Gh., *Istoria modernă a României*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1895
- [26] Platon, Gh.; Cristian, V., *Istoria modernă a României (Compendiu)*, Iași, 1980.
- [27] *** *România în relațiile internaționale (1699-1939)*, Ed. Junimea, Iași, 1980.
- [28] Stoenescu, Alex. Mihai, *Istoria loviturilor de stat în România (1821-1999)*, vol. I (*Revoluție și francmasonerie*), Ed. RAO, București, 2000.
- [29] Trevelyan, G.M., *Istoria ilustrată a Angliei*, București, Editura Științifică, 1975.]

- [30] Xenopol, A.D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. XII, *Revoluția de la 1848 și Unirea 1848-1859*, Iași, Editura Librăriei Școalelor Frații Șaraga, 1896.

Lucrării și studii de specialitate

- [1] Adăniloiaie N., *Cuza Vodă și problema agrară* în vol. *Cuza Vodă in memoriam*, Ed. Junimea, Iași, 1973.
- [2] Dinu Bălan, *Național, naționalism, xenofobie și antisemitism în societatea românească modernă (1831-1866)*, Iași, Editura Junimea, 2006;
- [3] Gerald J. Bobango, *The Emergence of the Romanian National State*, New York, Columbia University Press, 1979.
- [4] Berindei, Dan, *Constituirea statului național român în context european* în “Cuza Vodă în memoriam”, coordonatori: L. Boicu, Gh. Platon, Al. Zub, Editura Junimea, Iași, 1973.
- [5] Berindei D., *Epoca unirii*, Ed. Academiei Române, București, 1979.
- [6] Berindei, Dan, *Diplomația românească modernă de la începuturi la proclamarea independenței de stat (1821-1877)*, București, Editura Albatros, 1995.
- [7] Idem, *Politică externă și diplomați la începuturile României moderne*, București, Editura Mica Valahie, 2011.
- [8] Idem, *Românii și Europa în perioadele premodernă și modernă*, Editura Enciclopedică, 1997
- [9] Berindei Dan, Cojocarul, Emil, *La double élection d’Alexandre Ioan Cuza à la lumière de la correspondance diplomatique autrichienne*, în „Revue Roumaine d’H”, nr.1, 1966
- [10] Bled, Jean Paul, *Franz Joseph*, București, Editura Trei, 2002.
- [11] Bogdan, Dan, *Pe urmele lui Ion Ghica*, București, Editura Sport Turism, 1987.
- [12] L. Boicu, *Cuza Vodă față de lupta popoarelor pentru emancipare națională* în „Cuza Vodă in memoriam”,
- [13] Boicu, Leonid, *Din istoria diplomației europene. Anul 1859 la români*, Institutul European, Iași, 1996.

- [14] Idem, *Diplomația europeană și cauza română, 1856-1859*, Editura Junimea, Iași, 1978.
- [15] Idem, *Scrieri istorice alese*, ediție de Dumitru Vitcu, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2011.
- [16] Bolintineanu, D., *Vizita Domnitorului Principatelor Unite la Constantinopol*, București, 1860
- [17] Bossy, R.V. *Agenția diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza Vodă*, București, Editura Cartea Românească, 1931.
- [18] Bossy, Raoul.V., *L'Autriche et les Principautés-Unies*, București, 1938.
- [19] Brătescu, Liviu, *I.C. Brătianu și problema prințului străin*, în „Anuarul Institutului A.D.Xenopol”, XLI, Iași, 2004.
- [20] Bucur, Maria, *Pagini inedite din arhiva lui Dumitru Brătianu privitoare la Unire*, în „Anuarul Institutului A.D. Xenopol”, XXVI, tom I, Iași, 1989.
- [21] Călinescu, G., *I. Heliade Rădulescu și școala sa*, București, Editura Tineretului, 1966.
- [22] Cărăbuș, Gheorghe-Gabriel, *Separatismul în Moldova: ideologie și acțiuni (1856-1866)*, Iași, Universitas XXI, 2009.
- [23] Cernovodeanu, Paul, *Inițiative românești de redobândire a Basarabiei în perioada Războiului Crimeei (1854-1865)*, în „Revista isotrică”, tom III, nr.1-2, 1992,
- [24] Idem, *Relațiile comerciale româno-engleze în contextul politicii orientale a Marii Britanii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986.
- [25] Chiriță Grigore, *Preludiile și cauzele detronării lui Cuza Vodă*, în „Revista de Istorie”, tom 29, nr. 3, martie 1976
- [26] Cliveti, Gheorghe, *Premisele externe ale abdicării domnitorului Alexandru Ioan Cuza*, în „Muzeul Național“, IX, București, 1997.
- [27] Idem, *România și crizele internaționale (1853-1913)*, AXIS, Iași, 1997.
- [28] Idem, *România și Puterile Garante (1856-1878)*, Ed. Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1988
- [29] Idem, *Tratatul din 30 martie 1856, de la Paris. Problema garanțiilor*, în *** *Congresul de la Pace de la Paris (1856). Prefaceri europene, implicații românești*, volum editat de Dumitru Ivănescu și Dumitru Vitcu, Editura Junimea, Iași, 2006.
- [30] Cojocariu, Mihai, *Partida națională și constituirea statului național român (1856-1859)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1995.
- [31] Corivan Nicolae, *Politica externă a lui Cuza*, în *Inserții britanice în societatea românească*, Ed. Academiei Române, Iași, 1995

- [32] *Idem, Relațiile diplomatice ale României de la 1859 la 1877*, Ed. Științifică și pedagogică, București, 1984.
- [33] Nicolae Corivan, *Unirea țărilor române în cadrul politicii europene* în "Studii "Revista de Istorie", an. XII, nr.1, Editura Academiei RPR., 1959.
1. *Idem, Walewski, Napoleon al III-lea și Al. I. Cuza*, în „Cercetări istorice”, IX, nr. 3, Iași, 1993.
- [34] *** *Congresul de la Pace de la Paris (1856). Prefaceri europene, implicații românești*, volum editat de Dumitru Ivănescu și Dumitru Vitcu, Editura Junimea, Iași, 2006.
- [35] Cristian, Vasile, *Relațiile internaționale în istoriografia română*, în „Anuarul Institutului de Istorie, A.D. Xenopol”, Iași, 1996.
- [36] Curticăpeanu Vasile, *Epoca lui Cuza Vodă*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1973.
- [37] Duzinschi, Tudor, *Marea Britanie și Chestiunea Română” (1855-1859)*, în „*** Toți în unu. Unirea Principatelor la 150 de ani, coord. Dumitru Ivănescu și Dumitru Vitcu, Iași, Editura Junimea, 2009.
- [38] Dumitru, Diana, *Marea Britanie și Unirea Principatelor Române (1856-1859)*, Chișinău, Editura Pontos, 2010.
- [39] Gal, Ionel, *Informații documentare externe referitoare la ecoul internațional al Unirii Principatelor în Unirea Principatelor și puterile europene*, Editura Academiei RSR, București, 1984.
- [40] Giurescu C-tin C., *Al. I. Cuza*, Ed. Militară, București, 1973.
- [41] *Idem, Tranzitul armelor sârbești prin România sub Cuza Vodă (1862)*, în „Romanoslavica”, 1965.
- [42] *Idem, Viața și opera lui Cuza Vodă*, Editura Științifică, București, 1966.
- [43] Gonța, Alexandru I., *Firmanul pentru convocarea divanurilor ad-hoc și problema unirii Principatelor*, în „Studii privind unirea Principatelor”, București, 1960.
- [44] Filimon, Aurel, *Relațiile româno-belgiene în perioada premergătoare Unirii și în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza* în „Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol”, XXVI, vol. I, Iași, 1989.
- [45] *Idem, Situația României în anul 1866. Mărturii din Arhivele belgiene*, în „Românii în Istoria Universală, vol. III, coord. I. Agrigoroaei, Gh. Buzatu, V. Cristian, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1988.

- [46] Florescu, G.G., *Unele aspecte ale poziției internaționale a Țărilor Române în perioada Unirii*, în “Studii și cercetări juridice” an. IV/1959, nr. 1.
- [47] Ionescu, Dumitru P.; Pușcașu, Emil, *Lupta de la Constangalia (iulie 1863)*, în „Revista Istorică”, tom VII, nr.9-10, 1996
- [48] Iordache, Anastasie, *Dumitru Brătianu. Diplomatul, doctrinarul liberal și omul politic*, București, Editura Paideia, 2003.
- [49] Iordache, Anastasie, *Goleștii. Locul și rolul lor în istoria României*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
- [50] Idem, *Principatele Române în epoca modernă*, vol. II *Administrația regulamentară și tranziția la statul de drept (1831-1859)*, București, Editura Albatros, 1998.
- [51] Iorga, Nicolae, *Figuri reprezentative din istoria universală*, ediție de Petre Dan, Editura All, București, 2001.
- [52] Ivănescu, Dumitru, *De la revoluția pașoptistă la întregirea națională*, Iași, Editura Junimea, 2004.
- [53] Idem, *Diplomați străini despre Alexandru Ioan Cuza și Unirea Principatelor*, în „Românii în Istoria Universală, vol. III, coord. I. Agrigoroaei, Gh. Buzatu, V. Cristian, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1988
- [54] Idem, *Napoleon al III-lea și constituirea statului național român*, în „***Congresul de la Pace de la Paris (1856). Prefaceri europene, implicații românești, volum editat de Dumitru Ivănescu și Dumitru Vitcu, Editura Junimea, Iași, 2006
- [55] Idem, *Preliminariile diplomatice ale loviturii de stat din 2/14 mai 1864*, în „Itinerarii istoriografice. Profesorului Leonid Boicu la împlinirea vârstei de 65 de ani”, coord. Gabriel Bădărău, Iași, 1996.
- [56] Idem, *Primii ani de domnie ai lui Al. I. Cuza în viziunea lui Charles Raymond de Saint-Vallier*, în „Diplomație și destine diplomatice în lumea românească”, coord. Paul Nistor, Adrian-Bogdan Ceobanu, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2011.
- [57] Lapedatu, Alex, *Preludiile căderii lui Cuza Vodă*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice”, seria III, tom XXV, 1942-1943
- [58] Idem, *11 februarie 1866 în perspectiva istorică a trei sferturi de veac*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice”, seria III, tom XXIII, 1940-1941.

- [59] Lăzărescu, Dan A., *Lord Palmerston, 1784-1865*, în „***Diplomați iluștri”, volumul III, Editura Politică, București, 1973.
- [60] Lucaci-Diaconiță, Adina, *Activitatea diplomatică a lui Dumitru Brătianu în Marea Britanie*, în „Crezul istoriei. In Honorem prof. univ. dr. Mihai Iacobescu la 75 de ani”, coord. Ștefan Purici, Dumitru Vitcu, Iași, Editura Junimea, 2013.
- [61] Eadem, *Insurecția polonă din 1863 și relațiile anglo-române*, în „Bogăția multiseclară a legăturilor istorice și culturale polono-române, Suceava, 2014.
- [62] Malița, Mircea, *A century of politica land diplomatica action fro abolition of the consular jurisdiction in Romania*, în „Revue Roumain d’Histoire”, VI/1967, nr.4,
- [63] Marinescu, Beatrice, *Poziția Marii Britanii față de dubla alegere a domnitorului Cuza și față de unirea politico-administrativă a Principatelor Române (1859-1861)*, în ”Studii și materiale de istorie modernă”, vol. V, Editura Academiei RSR, București, 1975.
- [64] Eadem, *Romanian-British Political Relations 1848-1877*, București, Editura Academiei, 1983.
- [65] Marinescu, Beatrice; Stan, Valeriu, *Diplomatul Sir Henry Bulwer și Adunările ad-hoc*, în *Unirea Principatelor și puterile europene*, Editura Academiei, București, 1984.
- [66] Beatrice Marinescu, *Economic relations between the Romanian Principalities and Great Britain (1848-1859)*, în “Revue Roumaine d’Histoire, tom III, 1969.
- [67] Marinescu, Beatrice; Wagner, Gabriela, *The Union of Romanian Principalities in the concerns of Stratford Canning as Ambassador in Contantinople. 1853-1848*, în “Revue Roumain d’Histoire”, tom 2, 1970.
- [68] Marinescu, Pericle, *Costache Negri*, București, Editura Tineretului, 1966.
- [69] Stela, Mărieș, *Lupta pentru desființarea privilegiilor economice ale susșilor străini în timpul domniei lui Al. I. Cuza*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Anuarul Muzeului Județean Vaslui, I, Vaslui, 1979.
- [70] Netea, Vasile, *C.A. Rosetti*, București, Editura Științifică, 1970.
- [71] Nicolescu, G.C., *Viața lui Vasile Alecsandri*, București, Editura pentru Literatură, 1965.
- [72] Oncescu, Iulian, *România în politica orientală a Franței (1866-1878)*, ediția a II-a, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2010.
- [73] Oțetea, Andrei, *L'accord d'Osborne (9 août 1857)* în *Revue Roumaine d’Histoire*, nr.4, 1964

- [74] Păltănea, Paul, *Viața lui Costache Negri*, Iași, Editura Junimea, 1985.
- [75] Platon, Gh., *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. V, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005.
- [76] Idem, *Diplomația belgieni despre Unirea principatelor – Jaques Poumay – în „*** Congresul de la Pace de la Paris (1856). Prefaceri europene, implicații românești*, volum editat de Dumitru Ivănescu și Dumitru Vitcu, Editura Junimea, Iași, 2006.
- [77] Platon, Gheorghe, *Diplomația europeană și unirea Principatelor Române. O încercare de reevaluare*, în *Vârstele Unirii. De la conștiința etnică la unitatea națională*, volum coord. de Dumitru Ivănescu, Cătălin Turliuc, Florin Cântec, Iași, Editura Academică „A.D. Xenopol”, 2001.
- [78] Idem, *Ecoul internațional al Unirii Principatelor în „Cuza Vodă în memoriam”*, Editura Junimea, Iași, 1973.
- [79] Idem, *Lupta românilor pentru unitate națională (1855-1859)*, Editura Junimea, Iași, 1974.
- [80] Platon, *Diplomați europeni și Unirea Principatelor: Joseph Jooris în Studii de istorie modernă. De la constituirea națiunii la Marea Unire*, „Univ. Al.I. Cuza”, vol. V, 1998.
- [81] Idem, „*Problema evreiască*” în *secolul al XIX-lea. Privire generală*, în „*Studia et acta historiae iudaeorum romaniae*”, vol. V, coordonatori: Dr. Silviu Sanie, Dr. Dumitru Vitcu, Ed. Hasefer, București, 2000.
- [82] Platon, Gh; Russu, V.; Iacob, Gh.; Cristian V., Agrigoroaiei, I., *Cum s-a înfăptuit România modernă (o perspectivă asupra strategiei dezvoltării)*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1993.
- [83] Rădulescu, Andrei, *24 ianuarie 1862*, București, Editura Academiei, în “*Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorie*”, seria III, tom XVII, 1936
- [84] Rădulescu-Valasoglu Irina, *Al. I. Cuza și politica europeană*, Ed. Academiei Române, București, 1974.
- [85] Riker, T.W., *Cum s-a înfăptuit România. Studul unei probleme internaționale, 1856-1866*, traducere de Alice Bădescu, București, 1944.
- [86] Stan, Apostol, *Grupări și curente politice în România între Unire și Independență*, București, Edit. Științifică, 1965,
- [87] Idem, *Independența României. Detașarea de piața otomană și ratașarea de Europa (1774-1875)*, București, Editura Albatros, 1998.

- [88] Stroia, Marian, *România, insurecția polonă din 1863 și semnificațiile sale europene*, în „Studii și materiale de Istorie Modernă”, tom XIX, București, 2006.
- [89] Sturdza, Dimitrie A., *Însemnătatea europeană a realizării definitive a dorințelor rostite în Divanurile ad-hoc în 7/19 și 9/21 octombrie 1857 și autoritatea faptului îndeplinit executat în 1866 de cei îndreptățiți*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice”, secția II, tom XXXIV, București, 1912.
- [90] Idem, *Însemnătatea lucrărilor Comisiunii Europene de la Gurile Dunării. 1856 la 1912*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice”, seria II, tom XXXV, București, 1913.
- [91] Șerban, Constantin, *Navigația pe Prut la mijlocul secolului la XIX-lea: proiecte și realizări*, în „Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei”, XX, Iași-Rădăuți, 1993.
- [92] Temperley, Harold, *The Last Phase of Stratford de Redcliffe, 1855-1858*, în „The English Historical Review”, vol. 47, no. 186/ aprilie 1932.
- [93] Idem, *The union of Roumania in the private letters of Palmerston, Clarendon and Cowley, 1855-1857*, în „Revue historique du Sud-est Européen”, 1937, nr.7-9.
- [94] Thouvenel, Louis, *Trei ani în problema Orientului 1856-1859 în România la 1859. Mărturii. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană*, vol II Texte străine, coordonatori: I. ardeleanu, V. Arimia, Gh. Bondoc, Mircea Mușat, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.
- [95] *** *Titu Maiorescu comentat de Nicolae Mecu*, București, Editura Recif, 1996.
- [96] Topor, Claudiu Lucian, *Acțiuni antiunioniste ale Consulatului austriac la Iași după Congresul de la Paris (1856-1858)*, în „***Congresul de la Pace de la Paris (1856). Prefaceri europene, implicații românești”, volum editat de Dumitru Ivănescu și Dumitru Vitcu, Editura Junimea, Iași, 2006
- [97] Vitcu, Dumitru, *Chestiunea evreiască în relațiile româno-americe timpurii*, în „Studia et acta historiae iudaeorum romaniae”, vol. II, coordonatori: Dr. Silviu Sanie, Dr. Dumitru Vitcu, Editura Hasefer, București, 1997.
- [98] Idem, *Emanciparea evreilor români în gândirea și practica politică Kogălniceniană* în „Studia et acta historiae iudaeorum romaniae”, vol. II, coordonatori: Dr. Silviu Sanie, Dr. Dumitru Vitcu, Editura Hasefer, București, 1997.

- [99] Idem, „*Leagănul Unirii*” *sub zodia separatismului. Despre evenimentele tragice din 3/15 aprilie 1866 de la Iași*, în „****Toți în unu. Unirea Principatelor la 150 de ani*”, coord. Dumitru Ivănescu și Dumitru Vitcu, Iași, Editura Junimea, 2009.
- [100] Idem, *Tratatul de la Paris (1856) și avaturile delimitării hotarului european între Rusia și Turcia*, în „****Congresul de la Pace de la Paris (1856). Prefaceri europene, implicații românești*”, volum editat de Dumitru Ivănescu și Dumitru Vitcu, Editura Junimea, Iași, 2006.
- [101] Idem, *Un „apostol al faptelor bune”: diplomatul Costache Negri*, în „*** *Permanențele istoriei. Profesorului Corneliu-Mihail Lungu la 70 de ani*, coord. Sorin Liviu Damean, Marusie Cîrstea, Mihaela Damean, Lucian Dindirică, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2013.
- [102] Idem, *11 februarie 1866: hermeneutica unei pretinse revoluții*, în „Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol”, XXIX, Iași, 1992.
- [103] Voicu, Mirela-Ana, *Congresul de la Paris și problema Dunării*, „*** *Congresul de la Pace de la Paris (1856). Prefaceri europene, implicații românești*, volum editat de Dumitru Ivănescu și Dumitru Vitcu, Editura Junimea, Iași, 2006
- [104] A.D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, ediție populară, vol. I, Iași, 1912.
- [105] G. Zane, *Probleme de economie financiară în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza*, în *Cuza Vodă in memoriam*, Iași, Editura Junimea, 1973.
- [106] G. Zane, *Studii*, ediție de Elena G. Zane, București, Editura Eminescu, 1980.